ВІДГУК

рецензента

на дисертаційну роботу Ларченко Ірини Володимирівни «Психологічні детермінанти працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності», представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дослідження. У представленому дисертаційному дослідженні авторка розглядає актуальне та надзвичайно важливе сьогоденне питання для України - проблема психологічних детермінант працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів (ВПТНЗ) в умовах стресогенності. Особлива увага приділяється впливу психоемоційного стану, адаптивності та рівня стресостійкості на здатність ВПТНЗ успішно інтегруватися в професійне середовище. У сучасних умовах, коли вплив пандемії COVID-19 та воєнного стану значно ускладнюють умови працевлаштування, проблема мотивації ВПТНЗ набуває особливого значення.

Дослідження дисертантки є особливо актуальним з огляду на необхідність розробки ефективних програм психологічного супроводу, які б сприяли розвитку стресостійкості та підвищенню мотивації до працевлаштування серед молодих фахівців. На сьогодні питання щодо комплексного впливу стресогенних чинників на процес працевлаштування ВПТНЗ та пошук ефективних заходів для їхньої психологічної підтримки залишаються недостатньо вивченими, що робить дослідження Ларченко Ірини Володимирівни надзвичайно актуальним та важливим для подальшого розвитку як психологічної науки, так і практики професійної підготовки молоді.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота чітко структурована та складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Можна зазначити, що в цілому дослідження є достатньо логічне на всіх етапах його виконання. На

початку у вступі надано відомості про стан дослідження означеної проблеми та її актуальність, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення отриманих власних результатів дослідження, надано відомості про апробацію та впровадження.

У *першому* розділі представлена теоретична частина дисертації, яка виконана на достатньої кількості вітчизняних та іноземних джерел. Авторкою виявлено взаємозв'язок між психоемоційним станом ВПТНЗ та стресогенними умовами їхньої діяльності. Це дозволило розробити теоретичну модель мотивації до працевлаштування, яка враховує специфіку стресових факторів. Огляд літератури, його структура, компоновка та смислове наповнення свідчать про наукове мислення авторки, а також про гарне володіння методологією наукових досліджень. Даний розділ дисертаційної роботи викладено логічно, що обґрунтовано доцільність подальшої розробки обраного напрямку досліджень.

У *другому* розділі дисертації під назвою «Емпіричне дослідження психологічних детермінант працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності» розроблено систему методичних прийомів та діагностичних методик, які дозволили провести ґрунтовний аналіз мотивації випускників до працевлаштування в умовах стресогенності. Особливу увагу заслуговують результати дослідження, що показали значущі відмінності у мотивації серед різних вікових та статевих груп ВТПНЗ. Доведено, що психоемоційна стабільність, рівень професійного стресу та індивідуальні психологічні особливості суттєво впливають на ефективність працевлаштування.

Дисертанткою виявлено, що мотивація до працевлаштування у випускників різних вікових груп значно відрізняється, що підкреслює необхідність застосування диференційованого підходу в програмах підтримки їхнього працевлаштування. Виявлено, що психоемоційна стабільність ВПТНЗ безпосередньо впливає на їхню здатність адаптуватися до стресогенних умов ринку праці, що підкреслює важливість розвитку емоційної стійкості для успішного працевлаштування. Доведено, що випускники з високим рівнем емоційного інтелекту краще справляються зі стресом, що позитивно впливає на

їхню мотивацію до працевлаштування та успішність у професійній діяльності. Виявлено відмінності у мотивації до працевлаштування між випускниками різних вікових груп, що вказує на необхідність диференційованого підходу в програмах підтримки працевлаштування.

У *третьому* розділі представлено обґрунтування та методологічні засади розробленої програми психологічного супроводу, спрямованої на підвищення мотивації до працевлаштування ВПТНЗ. Авторкою проаналізовано результати впровадження програми, що включає когнітивно-поведінкову терапію, соціально-психологічний тренінг, а також індивідуальні та групові методи роботи. Важливою є розробка концептуальної моделі, яка демонструє зв'язок між стресогенними умовами, рівнем мотивації та результативністю працевлаштування. Доведено, що впровадження програми сприяє підвищенню самооцінки, розвитку емоційного інтелекту та адаптації до сучасних умов ринку праці.

Важливим є також визначення та обґрунтування ключових психологічних детермінант, таких як рівень стресостійкості, емоційний інтелект, адаптивність, що мають безпосередній вплив на процес працевлаштування в умовах стресогенності. Дисертанткою продемонстровано, що впровадження комплексної програми психологічного супроводу значно підвищує рівень мотивації до працевлаштування серед ВПТНЗ, що робить її важливим інструментом у підготовці молодих фахівців до професійної діяльності.

Висновки роботи є логічними, чіткими та повністю відповідають поставленій меті та задачам дослідження. Дисертація Ірини Володимирівни Ларченко виконана на відповідному до вимог науковому рівні. Авторка проявила самостійність, здійснила теоретичний аналіз і отримала вагомі наукові результати, що характеризуються науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів. Аналіз результатів дослідження свідчить, що вперше визначено взаємозв'язки між індивідуально-психологічними особливостями, такими як адаптивність, стресостійкість, локус контролю та емоційний інтелект, і здатністю випускників

професійно-технічних навчальних закладів адаптуватися до стресових умов ринку праці.

Виокремлено вплив стресогенних умов, таких як пандемія COVID-19 та воєнний стан, на конфігурацію мотиваційної сфери особистості ВПТНЗ. Зокрема, доведено, що екстернальний локус контролю та низька стресостійкість спричиняють зниження мотивації до працевлаштування та професійної самореалізації.

Уточнено вплив статевих та вікових особливостей на професійне самовизначення. Виявлено, що серед жінок у досліджуваних групах зростає схильність до екстернального локусу контролю, що підкреслює важливість розвитку емоційного інтелекту для підвищення стресостійкості.

Розширено розуміння специфіки професійних інтересів ВПТНЗ, особливо у контексті змін, що відбуваються під впливом стресогенних умов. Доведено, що вікові та статеві відмінності визначають специфіку професійного вибору і адаптації до ринку праці, що є ключовим аспектом для успішної професійної реалізації в умовах сучасних викликів.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати мають вагоме практичне значення і можуть бути успішно використані в освітній та психологічній практиці для підвищення ефективності працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності.

Зокрема, емпіричні дані були використані для розробки «Комплексної програми психологічного супроводу з метою підвищення мотивації до працевлаштування ВПТНЗ», яка спрямована на розвиток стресостійкості, адаптивності та підвищення професійної мотивації. Програма включає обґрунтовані методологічні засади, детальний опис змісту та етапи її впровадження.

Структурними елементами програми є «Алгоритм дій психолога під час роботи з випускниками ПТНЗ», «Коротке інтерв'ю для оцінки мотиваційного профілю випускників», «Бланк оцінювання стресостійкості», та «Індивідуальний план професійного розвитку випускників ПТНЗ». Ці елементи спрямовані на

надання психологічної підтримки, що допомагає молодим фахівцям ефективніше адаптуватися до сучасних умов ринку праці.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих **за темою дисертації.** За результатами дослідження опубліковано 8 наукових публікацій, у тому числі 2 статті у фахових виданнях України, внесених до міжнародних науково-метричних баз даних, із них 1 одноосібна, 1 стаття у співавторстві, 2 розділи у колективних монографіях, 4 публікації апробаційного характеру. Аналіз змісту зазначених публікацій свідчить про достатню повноту викладу в них основних положень дисертації. Розроблені теоретичні положення та практичні рекомендації, проміжні та заключні висновки на достатньому науковому рівні повно відображені у дисертації та наукових публікаціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при представленні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження. Ці висновки підтверджують результати перевірки рукопису дисертації І. В. Ларченко за автоматизованою системою «UNICHECK».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому можна зазначити, що робота виконана на високому науково-теоретичному рівні. Проте, дискусійні питання, які потребують уточнення та пояснень.

1. У розділі 2 зазначається про виявлення впливу різних типів локусу контролю на професійне самовизначення ВПТНЗ. Це твердження потребує уточнення, зокрема стосовно того, як цей вплив може відрізнятися в умовах різних стресогенних факторів.

2. Потребує уточнення, яким чином враховувалися індивідуальні психологічні особливості ВПТНЗ при розробці програми психологічного супроводу, і як ці особливості впливають на ефективність впровадженої програми.

3. Потребує пояснення, як концептуальна модель до працевлаштування враховує зміни стресогенних умов та її адаптивність до різних умов ринку праці.

4. У роботі є поодинокі стилістичні огріхи та технічні помилки.

Побажання щодо поліпшення роботи не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності. Дисертаційна робота є завершеною, цілісною, самостійною, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок:

Можна зазначити. що дисертаційне дослідження Ларченко Ірини Володимирівни «Психологічні детермінанти працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених наукових студій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Ларченко Ірина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології Н.Ф. Шевченко

Підпис Шевченко Н.Ф. засвідчує:
доктор історичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету Ю.О. Каганов